

ושמרתם את משמרת

ושמרתם את משמרת לבלתי עשות מחקות התועבות אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם: (ויקרא יח ל).

עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתתי: (בראשית כו ה).

מסכת יבמות דף כא עמוד א - איסור שניות בעריות

אמר רבא: רמז לשניות מן התורה מנין? שנאמר: "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ" (ויקרא יח כז, 4) "האל" - קשות, מכלל דאיכא רכות, ומאי נינהו? שניות. 5... רב יהודה אמר, מהכא: "ואזו וחקר תקן משלים הרבה" (קהלת יב ט), ואמר עולא א"ר אלעזר: קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזניים, 6 עד שבא שלמה ועשה לה אזניים. 7 ר' אושעיא אמר, מהכא: "פריעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור" (משלי ד טו). 8 אמר רב אשי: משל דר' אושעיא, למה הדבר דומה? לאדם משמר פרדס, משמרו מבחוח - כולו משתמר, משמרו מבפנים - שלפניו משתמר, שלאחריו אינו משתמר. 9... רב כהנא אמר מהכא: "ושמרתם את משמרת" (ויקרא יח ל) - עשו משמרת למשמרת. א"ל אביי לרב יוסף: הא דאורייתא היא! - דאורייתא ופירשו רבנן. - כל התורה נמי פירשו רבנן! אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. 10

¹ זה הפסוק המסכם את פרשת עריות שבסוף פרשתנו, פרשה שאנו קוראים גם במנחה של יום הכיפורים (ובכך כאילו משלימים את הקריאה של שחרית ביום הכיפורים שהיא בסדר עבודת יום הכיפורים שבתחילת פרשתנו). הקטע מהפסוק שאנו מבקשים לדרוש בו הוא "ושמרתם את משמרת" - שמירת המשמרת.

² הרבה "שמירת משמרת" יש לנו בתורה ובנביאים: בספר ויקרא, במדבר, מלכים, יחזקאל, דברי הימים ועוד, רובם המכריע הוא בהקשר למשכן, למקדש ולעבודת הכוהנים והלוויים בו. אך אנו בחרנו להזכיר את זה של אברהם, שהוא הראשון לכולם ויותר קשור לעניינינו. ודומה לו גם זה האחרון בתורה, בספר דברים ראש פרק יא: "ואהבת את ה' אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו ומצותיו כל הימים". ראו גם יהושע כב ג בדברי הפרידה שלו מבני גד ובני ראובן: "לא עזבתם את אחיכם זה ימים רבים עד היום הזה ושמרתם את משמרת מצות ה' אלהיכם" וכן בצוואת דוד לשלמה, מלכים א ב ג, הפטרת פרשת ויחי: "ושמרת את משמרת ה' אלהיך ללכת בדרךיו לשמר חקתיו ומשפטיו ועדותיו כפנתוב בתורת משה למען תשפיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם". ובמשמרת אברהם (והבאים אחריו) כבר דנו בדברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות והפעם נוסיף שמועה ומשמרת למשמרת המשמרת.

³ "שניות" הם קרבה משפחתית דרגה שנייה שמן התורה אין בכך איסור עריות, אבל חכמים גזרו גם על קרבה כזו. ראו בהמשך הגמרא שם שהיא מסבירה: "מה הם שניות? אם אמו, ואם אביו, ואשת אבי אביו, ואשת אבי אמו, ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, וכלת בנו, וכלת בתו וכו'".

⁴ גם זה פסוק בפרשתנו בסיכום פרשת עריות: "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ונתטמא הארץ".

⁵ אל הוא לשון חוזק וכח (אָל, אלהים - מידת הדין), קיצור המילה בתורה "התועבות האל" במקום "התועבות האלה" מתמקד בתועבות הקשות והחמורות ומכלל זה אתה מבין שיש תועבות משניות, בדרגה חמורה פחות.

⁶ סל שאין לו ידידות וקשה לאחוז בו ולשאת אותו.

⁷ במקומות רבים מותקף שלמה ע"י חז"ל על שהתחכם על מצוות התורה וסופו שחטא והחטיא את ישראל. ראו דברינו [אמרת](#) [אחכמה והיא רחוקה מני](#) בפרשת חוקת וכן [כי העושק יהולל חכם](#) בקהלת. וכאן מייחסים לו חז"ל את עשיית המשמרת לתורה (כפי שנראה), את עשיית האזניים לתורה, את הפירוש, התורה שבע"פ, הוספת הגדר של חכמים לתורה על מנת למנוע עבירה חמורה יותר. על נושא עשיית אזניים לתורה ראו עוד בגמרא עירובין כא א וכן בשיר השירים רבה (וילנא) א ח שם עשיית האזניים היא אמנות המשל והדוגמא: "שיר השירים - זהו שאמר הכתוב (קהלת יב) ויותר שהיה קהלת חכם. אילו אדם אחר אמרן היית צריך לכוף אזניך ולשמוע הדברים האלה, ויותר שאמרן שלמה. ואילו מדעתו אמרן היית צריך לכוף אזניך ולשמעם, ויותר שאמרן ברוח הקודש. ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר תקן משלים הרבה ואזן דברי תורה וחקר דברי תורה עשה אזנים לתורה. ואת מוצא שעד שלא עמד שלמה לא היתה דוגמא... רב נחמן אמר: לפלטין גדולה שהיו בה פתחים הרבה וכל שהיה נכנס בתוכה היה טועה מדרך הפתח. בא פקח אחד ונטל הפקעת ותלאה דרך הפתח, היו הכל נכנסים ויוצאין דרך הפקעת. כך, עד שלא עמד שלמה לא היה אדם יכול להשכיל דברי תורה, וכיון שעמד שלמה התחילו הכל סוברין תורה".

⁸ פשוט הדרשה נראית מהמילים "אל תעבור", היינו סטה מהדרך ועבור משם, כפי שמפרש שטיינזלץ על אתר. בדומה לפסוק אחר במשלי ה ח: "הרחק מעליה דרךך ואל תקרב אל פתח ביתה", שנדרש רבות כגון בגמרא עבודה זרה יז א, אך בפרט באבות דרבי נתן על המאמר: עשו סייג לתורה. ראו נוסח א פרק ב שם שהוא על מינות ובנוסח ב פרק ג שם שהוא על זנות: "מנין שעשו כתובים סייג לדבריהם? שנאמר: הרחק מעליה דרךך (משלי ה ח). אומרים לו לאדם שלא תלך בשוק הזה ולא תכנס במכר הזה שהאשה זונה בתוכו ואשה נאה היא והיא משטה את כל הבריות אחריה ביופיה". אבל רש"י מדגיש דווקא את המילה "פרעה" ומסביר שם: "פרעה - הגילהו לאיסור והוסיף עליו כדי שלא תעבור בו כמו גדל פרע (שער ראשו)".

⁹ מה שנקרא שמירה היקפית או אקטיבית ולא בתוך הבית. אבל הגמרא שם בקטע שהשמטנו וקצרנו לא אוהבת את המשל של רב אשי ומכנה אותו "בדו"א" ולא הבנו מדוע בעצם.

¹⁰ אביי מקשה לפני רב יוסף על שיטת רב כהנא (ואולי גם על רב יהודה שמביא גם הוא רמז לשניות מפסוק בתורה ולא מהנביאים או מן הכתובים כעולא ר' אושעיא) שאם כך, אז האיסור של שניות הוא מהתורה (מדאורייתא) ולא מחכמים (מדרבנן)! רב יוסף מציע פיתרון מורכב שעצם הדרשה לאיסור עריות דרגה שנייה היא מהתורה וחכמים רק פירשו ומנו מי הן השניות לעריות (ראו המשך הגמרא שם שמקצתה הבאנו בהערה 3). וזהו "מדרבנן". עונה לו אביי בטענה חזקה שאם כך, בכל התורה כולה, כל מקום שחכמים מפרשים את דברי הכתוב, כל התורה שבע"פ בעצם, תאמר עליה שהיא מדרבנן! תולדות ואבות מלאכה בשבת למשל! (והרי זו בדיוק טענת הקראים כנגד הפרושים). התירוף הוספי, כפי שיכולנו בעצם להבין ממשפט הפתיחה: "רמז לשניות מן התורה מנין?", הוא שאכן כל הדין של עריות שניות, ובדומה לו גזירות וסייגים רבים אחרים שקבעו חכמים, בכללם חנוכה ופורים למשל,

מסכת מועד קטן דף ה עמוד א – ציון קברים

"מצינין את הקברות"¹¹ אמר רבי שמעון בן פזי: רמז לציון קברות מן התורה מנין - תלמוד לומר: "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (יחזקאל לט טו)...¹² רבי אבהו אמר מהכא: "וטמא טמא יקרא" (ויקרא יג מה) - טומאה קוראה לו, ואומרת לו: פרוש. וכן אמר רבי עוזיאל בר בריה דרבי עוזיאל רבה: טומאה קוראה לו ואומרת לו: פרוש... אביי אמר מהכא: "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט יד). רב פפא אמר: "ואמר סולו סולו פנו דרך" (ישעיהו נז יד). רב חיננא אמר: "הרימו מכשול מדרך עמי" (שם). רבי יהושע בריה דרב אידי אמר: "והודעת להם את הדרך ילכו בה" (שמות יח כ). מר זוטרא אמר: "וְהִזְרִתָּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֹתָם" (ויקרא טו לא). רב אשי אמר: "ושמרתם את משמרת" (ויקרא יח ל) - עשו משמרת למשמרת.¹³

ספרא אחרי מות פרשה ט – המשמרת הראשונה

"ושמרתם את משמרת" - שמרו לי משמרת. "ושמרתם משמרת" - להזהיר בית דין על כך. "לבלתי עשות מחוקות התועבות אשר נעשה לפניכם ולא תטמאו בהם" - מלמד שכל העריות קרויות טומאה. "ולא תטמאו בהם ונטמתם בס" - אם מיטמים אתם בהם, נפסלים אתם מאחרי. מה הנייה יש לי בכם ואתם מתחייבים לי כלייה? לכך נאמר: "אני ה' אלהיכם".¹⁴

מסכת כלה רבתי פרק ג – משמרת לחוקה

רחק מן הכיעור ומן הדומה לו, שמא יחשדוך אחרים בעבירה. מנא הני מילי? דכתיב ושמרתם את משמרת, חוקותי אינו אומר, אלא משמרת, שמור את המשמרת עד שלא תכנס לחוקה.¹⁵

הם תקנות חכמים (מה שלא מונע מלברך עליהם "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו", ראו דברינו [ככל אשר יורוך](#) בפרשת שופטים) והפסוק מהתורה איננו אלא אסמכתא בלבד. נראה שבקטע קצר זה מקופל נושא מורכב וסבוך של הגבולות בין דאורייתא ודרבנן, ובכך כבר דנו גדולי עולם בשורש א של ספר המצוות לרמב"ם והשגות הרמב"ן עליו שדנים בגמרא זו. ואכמ"ל.

¹¹ הגמרא דנה כאן במשנה שבראש מסכת מועד קטן, דיני ימי חול המועד: "רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין עושין את האמה בתחילה במועד ובשביעית. וחכמים אומרים: עושין את האמה בתחילה בשביעית, ומתקנין את המקולקות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן. ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומצינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים". ראו גם מסכת שקלים פרק א משנה א: "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין. ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוואות המים ועושין כל צרכי הרבים ומצינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים". ראו דברינו [באחד באדר](#) בשבת שקלים. כל אלה, כך נראה, הן פעולות חשובות לתיקון תשתיות וסביבה שנפגעו מהגשמים והיו צריכים טיפול לפחות פעם בשנה. תקופת תיקוני רשות הרבים אלה חלה בחודשים אדר וניסן, כימים אלה של אביב והתחדשות הטבע, ולא ניתן לדחותן או לעכבן לפי שהן צורך רבים ולפיכך לשיטת חכמים מותרים אף בחול המועד.

¹² ראו בגמרא שם, בקטע שהשמטנו השקלא והטריא מה עשו לפני שבא יחזקאל וחיידש דין זה, והתשובה, בדומה לסיום הגמרא ביבמות לעיל, שבאמת ידעו דין זה ממסורת או סברא (גמרא), והפסוק ביחזקאל הוא רק אסמכתא: "גמרא גמירי לה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא". נראה שבכל הדרשות כאן, גם אלה שמביאות פסוקים מהתורה, ברור לגמרא שאלה אסמכתאות בעלמא ושוב אין הגמרא חוזרת על שאלת אביי בגמרא ביבמות לעיל שאולי עשיית המשמרת למשמרת היא מהתורה.

¹³ עוד שם דרשת רבינא מהפסוק: בתהלים ו כג: "וְשֵׁם דָּרְךָ אֲרָאנוּ בְּשֵׁעַ אֱלֹהִים" שכבר נדרשנו לו בדברינו [זובת תודה יכבדני](#) בפרשה זו. ראו גם [השם והשם את דרכו](#) שם. לעניינינו, משמרת למשמרת לעניין ציון קברים, כפי שמצינו בגדולי ישראל שעסקו בכך: ריש לקיש (בבא מציעא פה ב), ר' בנאה (בבא בתרא נח א) ועוד. שימו לב שרוב הדרשות האחרות הן מפסוקים הקשורים לדרך וְאוּ לטומאה ורק הפסוק שלנו מדבר בלשון כללית יותר של עשיית משמרת למשמרת.

¹⁴ מדרש ספרא, שהוא כנראה המקור הקדום ביותר (התנאי היחיד) הדורש את הפסוק שלנו, מתמקד בנושא עריות ראשונות הנזכרות בתורה והצורך להיזהר מהן ואף לצוות בית דין על כך. לצורך זה הוא גם "מגייס" את הפסוק החותם את פרשת מאכלות אסורים בפרשת שמיני: "ולא תטמאו בהם ונטמתם בס", פסוק עליו התעכבנו בדברינו [טעם במאכלות אסורים](#) בפרשת שמיני השתא. (ראו ספר קדושה ביד החזקה לרמב"ם שמכיל שני נושאים עיקריים: עריות (איסורי ביאה) ומאכלות אסורות (כולל דיני שחיטה). אפשר שספרא זה שימש מקור לרמב"ם). את הקו המרחיב, שניצניו כבר ראינו בגמרות לעיל, באסמכתא איסור עריות שנית ותקנת ציון הקברים לפסוק שלנו, נשוב ונראה להלן, בעיקר בדברי הראשונים. אבל במקרא ובדרשות חז"ל, העיקר הוא איסור עריות הבסיסי, שהוא תנאי לירושת הארץ. וכפי שהפסוקים החותמים את פרשת עריות חוזרים ומדגישים: "כִּי אֵת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם וַתִּטְמְאוּ אֶתְכֶם וְאֶתְכֶם בְּטִמְאֹתֵיכֶם אֵתְכֶם כָּאֵת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם". שימו לב גם להבדל בין לשון מדרש ספרא: "שמרו לי משמרת" ולשון האמוראים: "עשו משמרת למשמרת". ראו פירוש שטיינזלץ בגמרא יבמות הנ"ל שמביא את בעל הלכות גדולות שאומר: "אף שלמדו מכתוב זה (ושמרתם את משמרת) לכל התורה, מכל מקום הוא עצמו מדבר בדיני עריות, ומשום כך אין בכל ההלכות שבתורה דברים שהוסיפו בהם חכמים כל כך הרבה תקנות וסייגים כמו בדיני ייבום וגיטין, כדי לעשות סייג לערוה ולקיים מצוה של קדושים תהיו במובן של פרושים מן העריות". אך הדברים כן הורחבו גם מעבר לדיני עריות כפי שנראה בהמשך דברינו.

¹⁵ גם מקור זה מתמקד בעריות תוך הדגשת הכיעור שבדבר. אכן, יש כאן משמרת שעומדת לפני החוקה ומכאן הצורך הכללי להתרחק מן הערוה. אבל הכל (עדיין) בדיני עריות. ראו גם גמרא חגיגה יא ב על האיסור לדרוש בפרשת עריות לפני שלושה תלמידים ויותר, שמנסים ללמוד אותו מהפסוק שלנו: "ושמרתם את משמרת, ושמרתם - תרי, משמרת - חד". לימוד זה אמנם נדחה מפני סברא, אבל הגמרא מסבירה שם מה מיוחד בעריות: "שנפשו של אדם מחמתן, ומתאוה להם". ראו עוד משנת רבי אליעזר פרשה יז עמוד 322: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: ושמרתם את משמרת, הא כל היושב ולא עבר עבירה, נותנין לו שכר כעושה מצוה. לא שיהא יושב ובטל, אלא כגון שבא דבר עבירה לידו ונוצל ממנה. אמרו על צדיק אחד, שתבעתו מטרונה אחת, והסיק את התנור וביקש לישב בתוכו. כיון שראת אותו מצטער כך, תהת וחזרה בה. אמרו עליו על [ר'] כהנא, שתבעתו מטרונה אחת, ועלה לגג

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק א – עשו סייג לתורה

ועשו סייג לתורה - רוצה לומר הגזרות והתקנות אשר ירחיקו את האדם מן העבירה, כמו שאמר יתעלה: "ושמרתם את משמרתיי" (ויקרא יח ל), ואמרו בפרוש זה: "עשו משמרת למשמרתיי".¹⁶

ביאור על ספר המצוות לרס"ג (הרב פערלא) מנין שישים וחמש הפרשיות פתיחה - הרחבה

...¹⁷ אבל ודאי עיקר הך דרשא דדריש ושמרתם את משמרתיי עשו משמרת למשמרתיי. דרשא גמורה היא מדאורייתא. וכדדריש לה נמי בספרא שם. והיא מצוה לבית הדין לתקן תקנות ולגזור גזירות לאיסורין שבתורה למנוע בכך מלהיכשל בהן. וכדאמרין בספרא להזהיר ב"ד על כך. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (בהקדמתו לפירוש המשנה סדר זרעים) בהדיא וז"ל הגזירות שתקנו הנביאים והחכמים בכל דור ודור כדי לעשות סייג לתורה ועליהם צוה הקב"ה לעשותם. והוא מה שאמר במאמר כללי ושמרתם את משמרתיי. ובאה הקבלה בו עשו משמרת למשמרתיי וכו'.¹⁸

רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב – לא משמרת למשמרת, לא גזירה לגזירה

והא דאמרין בכולי תלמודא שאין גוזרין גזרה לגזרה - מהאי קרא נפקא: ושמרתם את משמרתיי - עשו משמרת, כלומר גזרה, למשמרתיי - לתורתיי, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזרה לגזרה.¹⁹

בית הבחירה למאירי מסכת אבות פרק א

המאמר הג' שיעשו סייג לתורה. שעד אותו זמן לא היו עושין סייג לאסור את המותר מחשש שמא יבואו לידי איסור. ומתוך כך תמיד היו באים לגוף העבירות כמו שמצינו להם בנשואי נשים נכריות בספר עזרא ובחלול שבת ובכמה דברים.²⁰ ועתה בגלות בבל התחילו לעשות תקנות וגדרים לקדש עצמן במותר להם שלא ליגע באיסור תורה וכבר הוציאוה מן התורה כמו שדרשו רז"ל: "ושמרתם את משמרתיי עשו משמרת למשמרתיי".²¹

ונפל. ובא אליהו ז"ל, וקיבלו, ולא נזק". זה רב כהנא בגמרא יבמות בה פתחנו, אבי הדרשה: "עשו משמרת למשמרתיי"! והכל בדיני עריות וביחסים שבינו ובינה.

¹⁶ ובהקדמתו לפירושו למשנה (סדר זרעים) דבריו אולי ברורים עוד יותר: "והחלק הרביעי הם הדינים שקבעו הנביאים והחכמים שבכל דור ודור על דרך הגדר והסייג לתורה, והם שצוה ה' לעשותם באופן כללי באמרו ושמרתם את משמרתיי, ובא בקבלה עשו משמרת למשמרתיי. והם שקוראים אותם חז"ל גזרות". נראה שהרמב"ם הוא הראשון שמרחיב את הביטוי "עשו משמרת למשמרתיי" שאצל חז"ל הוא די תחום לענייני עריות, בעצם הקישור שהוא עושה בינו ובין הכלל: "עשו סייג לתורה". לעיל, בהערה 8, כבר ראינו, שאבות דרבי נתן, על שני נוסחיו, מקשר את "עשו סייג לתורה" עם הפסוק במשלי: "הרחק מעליה דרכך". אם לא טעינו, לרמב"ם שמורה זכות הראשונים בקישור משמרת למשמרתיי לכלל הרחב של "עשו סייג לתורה" ומכאן נפתחה הדלת לתליית סייגים ותקנות חכמים בהתבסס על הפסוק בפרשתנו.

¹⁷ בקטע שהשמטנו הוא מתייחס לסוף הגמרא ביבמות שהבאנו בראש דברינו וממשיך משם לדין כללי בהוספת חכמים על דיני התורה.

¹⁸ ובש"ת הריב"ש סימן רעא הדברים חדים עוד יותר: "וכל התקנות והגזרות כך היו: ע"י מנין החכמים, שהיו גוזרין ואוסרין על כל ישראל, דברים המותרים. אם כדי לעשות סייג לתורה, כמו שנצטוונו: ושמרתם את משמרתיי, עשו משמרת למשמרתיי. אם גזרות חדשות, לפי מה שראו, או לאיזה צורך הזמן, או לאיזה מקרה שקרה". ראו עוד ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק בראשית לחנוכה: " ... והטעם דכל מצוות דרבנן יש להם שורש בתורה כמו עירובין משמרת וסייג שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים ודבר זה אסמכיה אקרא ושמרתם את משמרתיי עשו משמרת למשמרתיי כמו שאמרו ביבמות (כ"א א)". ראו גם פירוש רבי בחיי בן אשר לתורה, דברים ד ב על הפסוק לא תוסיפו: "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו. יזהיר שלא יתחכם האדם על המצות לומר: אוסיף על מה שצוה השם יתברך, ויחשוב כי התוספת הזה תהיה עבודה לשם יתברך, לכן אמר: לא תוסיפו, כי התורה שלמה אינה צריכה תוספת ומגרעת, וכל המוסיף בה גורע ... אבל מה שתקנו רז"ל והגדרים והסייגים שלהם אין זה נקרא תוספת, כי לא באו אלא לשמור את העיקר, כמו שעושים לחרם גדר סביב כדי שישתמר החרם, וכענין שאמר: לך לך אמרין נזירא, סחור סחור, לחרם לא תקרב. אדרבה העובר על גדיהם ותקנותיהם עובר על לאו: (דברים יז יא) דלא תסור מן הדבר, וכן צוה התורה: (ויקרא יח ל) ושמרתם את משמרתיי, ואמרו רז"ל: (יבמות כא א) עשו משמרת למשמרתיי. ויש עוד דוגמאות רבות לכך שהראשונים והאחרונים הרחיבו עד מאד את "עשו משמרת למשמרתיי" וראו בכלל זה מקבילה למצוות "לא תסור" ובסיס לכך הגדול של חכמים להוסיף סייגים ולתקן תקנות לפי הבנתם.

¹⁹ וכן הוא במחזור ויטרי סימן תכד: "ועשו סייג. גדר והרחקה לדברי תורה. שתהיו גוזרין גזירה למצות ... כדי להרחיק אדם מן העבירה עצמה שאסורה מן התורה. וכן הוא אומר ושמרתם את משמרתיי. עשו משמרת למשמרתיי ... ולא משמרת למשמרתיי משמרתיי". אם לא טעינו, אז חכמי צרפת ורש"י בראשם הם הראשונים (ואולי היחידים) שחידשו את הביטוי "ולא משמרת למשמרתיי" כטעם לכלל שאין גוזרים גזרה לגזרה. אצל חז"ל ובגמרא, כולל זו שביבמות שהיא המקור הראשי לנושא לנו, הביטוי השכיח הוא מסברא פשוטה: "היא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה?". ואם כבר רש"י מרחיב, הוא עושה זאת על בסיס הפסוק של אברהם: "וישמור משמרתיי" כשהוא רוצה למשל לפתח את הרעיון שהאבות קיימו את התורה כולל הקפדה על שניות לעריות ושאר גזרות חז"ל, ולא על בסיס הפסוק שבפרשתנו. ראו דברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות.

²⁰ זו התקופה שלפני אנשי הנסות הגדולה שלא עשו סייגים ואי לכך כשלו באיסורים. האם זה מאפיין של כל תקופת בית ראשון וגם תחילת בית שני?

²¹ המאירי נותן קרדיט רב לגולת בבל, ולעזרא ונחמיה שעלו משם, כמחדשים את הסייגים והמשמרת למשמרת.

ובאבות דרבי נתן פרק קמא פירשו: "עשה סייג לדברך כדרך שהקב"ה עשה סייג לדבריו".²² ויראה לי בביאור זה שהוא הזהיר להיות כל אדם שומר פתחי פיו לתת להם בל יכביד השומעים בהם. וכל שכן כשמדבר בדברי תורה, שלא ידבר בהם אלא בזמן הראוי בשיעור הראוי ובמקום הראוי לו ובדברים הראויים לו, אם מצדו אם מצד השומעים.²³ ובמשלי הערב אמרו על חכם אחד שהיה מאריך בדבריו יותר מדאי ושאלו לו: מדוע אתה עובר הגבול להאריך כל כך? ואמר להם: כדי שיבינו הפתאים. אמרו לו: בעוד שיבינו הפתאים, המשכילים יקוצו. ואמרו כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו, עניינו, כמו שהקב"ה נתן התורה והמצוות והחוקים כפי מה שראוי לאדם לסבול לפי המונח בטבע עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, כן יהיו דברי האדם במידה במשקל ובמשורה וכל שכן בדברי תורה.²⁴

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: דף זה כתבנו לפני מספר שנים ובינתיים זכינו להקדיש דף מיוחד לנושא [עשו סייג לתורה](#) בדפים המיוחדים.

²² ועל בסיס האמירה באבות דרבי נתן שהאדם צריך לעשות סייג כשם שהקב"ה עשה סייג לדבריו, ממשיך המאירי בשני מסלולים. מה שמזכיר אולי את המדרש הנאה בשמות רבה מ א על בצלאל: "אמרו רבנן: צריך אדם להיות נוטל משל לומר פרקו או אגדתו או מדרשו בשעה שהוא מבקש לאמרם בצבור. לא יאמר הואיל שאני יודע ביפה כשאכנס לדרוש אני אומר. א"ר אחא: מן האלהים אתה למד. כשבקש לומר תורה לישראל אמרה ד' פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל, שנאמר: אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, ואח"כ: ויאמר לאדם. וכן (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה, ואח"כ: לאמר – לישראל. אמרו רבנן: ר' יוחנן בן תורתא פעם אחת בא לפני רבי עקיבא, אמר לו: עמוד וקרא בתורה. אמר להם: לא עברתי על הפרשה. ושבוהו חכמים".
²⁴ אחרי דברים כדרבנות אלה, לא נותר לנו אלא לסיים את הגיליון ולא להוסיף דבר, בוודאי לא לרמוז לדרשות השבת הגדול.